

Evropská správní a kulturní studia
Trestní právo v evropském prostředí

PŘEDNÁŠKA

4. 5. 2011, 11. 5. 2011

prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

**Mezinárodní justiční
spolupráce v trestním řízení**

Prostředí mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- Spolupráce mezi státy v oblasti trestního práva je podmíněna především ohledy na **zásadu suverenity**.

Suverenita je vlastnost státní moci, její nezávislost na jakékoli jiné moci, a to v oblasti vztahů mezinárodních i vnitřních.

- Pro mezinárodní justiční spolupráci je nejvýznamnější **tzv. vnitřní suverenita**, podle které státu náleží výlučná, nejvyšší moc na státním území a vyloučení jakýchkoli aktů cizí státní moci bez jeho souhlasu (plná volnost při úpravě vnitřních záležitostí).
- **Právo trestat** jako jeden z projevů vnitřní suverenity vycházející z veřejné moci a z jejího veřejného projevu.

- **Jurisdikce** (common law pojetí suverenity) je součástí moci státu a znamená především stanovení nebo nalézání práva. Pokud tímto orgánem je soud, jde o **jurisdikci soudní**.

- Trestní soudní jurisdikce je založena na následujících zásadách:
 - **Zásada teritoriality** (§ 4 českého trestního zákoníku)
 - **Zásada registrace** (§ 5 českého TZ)
 - **Zásada personality** (aktivní personalita - § 6 českého TZ, pasivní personalita - § 7 odst. 2 českého TZ)
 - **Zásada univerzality** (§ 7 odst. 1 českého TZ, subsidiární univerzalita - § 8 českého TZ)
 - **Zásada ochrany** (a univerzality - § 7 českého TZ)

- **Mezinárodní právo trestní** je tvořeno mezinárodními smlouvami, které zavazují smluvní státy k povinnosti:
 - kriminalizovat určitá jednání,
 - vytvořit jurisdikci,
 - spolupracovat v trestním řízení.

- **Trestní právo mezinárodní** tvoří vnitrostátní normy trestního práva, upravující:
 - místní působnost trestního zákona a dalších norem,
 - subsidiární jurisdikci.

**MEZINÁRODNÍ
PRÁVO**

**VNITROSTÁTNÍ
PRÁVO**

Vzájemný vztah

(monistická a dualistická teorie, teorie smíšené)

➤ **Recepce mezinárodních smluv v ČR:**

- Článek 10 Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.) – součástí právního řádu České republiky jsou všechny mezinárodní smlouvy, které
 - byly ratifikovány – k jejichž ratifikaci dal souhlas československý nebo český parlament
 - zavazují Českou republiku – ratifikace potřebným počtem států
 - byly vyhlášeny v příslušné sbírce

➤ **Inkorporace výběrová byla nahrazena inkorporací univerzální.**

Podstata mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

➤ Charakteristické znaky mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech:

- *součást mezinárodní justiční spolupráce,*
- *obor, tvořený zejména mezinárodním právem veřejným a trestním právem,*
- *institut upravující justiční pomoc mezi justičními orgány různých zemí a tím i mezi státy,*
- *důležitý nástroj vzájemného pochopení, komunikace a spolupráce mezi tuzemskými státními orgány a orgány jiného státu v oblasti trestního práva,*
- *spolupráce mezi státem dožádaným a státem dožadujícím.*

Prameny práva mezinárodní justiční spolupráce

- **Mezinárodní právo obyčejové**
- **Mezinárodní smlouvy**
 - z hlediska počtu smluvních stran – dvoustranné nebo mnohostranné
 - z hlediska obsahu – obsahující jednu nebo více forem spolupráce
- **Vnitrostátní právo v ČR** (hlava 25 trestního řádu)

Zásady mezinárodní justiční spolupráce

- **Obecné zásady:**
 - Zásada reciprocit (vzájemnosti)
 - Zásada ordre public (ochrany veřejného pořádku)
- **Zvláštní zásady** vytvořené pro účely jednotlivých forem spolupráce (zejména pro vydávací řízení)

Podoby mezinárodní justiční spolupráce

- Na úrovni diplomatické a konzulární
- Mezi ministerstvy a jinými ústředními státními orgány
- Přímá spolupráce mezi justičními orgány

Formy mezinárodní justiční spolupráce

- Vydávací řízení (extradice)
- Předávání osob na základě evropského zatýkacího rozkazu
- Předávání osob mezinárodním tribunálům a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost
- Dožádání
- Průvoz pro účely řízení v cizině
- Převzetí a předávání trestního řízení
- Předávání výkonu rozhodnutí v trestních věcech
- Další, moderní formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

Vývoj a současnost mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech v evropském prostředí

Vývoj v první polovině 20. století

- Dvoustranné mezinárodní smlouvy po 1. světové válce:
 - Smlouvy o vydávacím řízení
 - Smlouvy smíšené
 - Smlouvy o právní pomoci
- Mnohostranné mezinárodní smlouvy:
 - Obchod s lidmi, penězokazectví, atd.

Vývoj do konce 80. let 20. století

- Reakce na důsledky 2. světové války v mezinárodním právu
- Vznik tzv. socialistické soustavy států a důsledky pro spolupráci
- OSN a Rada Evropy, ochrana lidských práv a mezinárodní justiční spolupráce

Vývoj od 90. let až do současnosti

- Reakce na společenské změny v mezinárodní justiční spolupráci
- Vztah starších a nových instrumentů mezinárodní justiční spolupráce

Stručná charakteristika jednotlivých forem

➤ Vydávací řízení (extradice)

Jde o akt, záležející v odevzdání osoby, jež je v jurisdikci státu, na jehož území se osoba nachází (stát dožadovaný), státu příslušnému ji stíhat nebo na ní vykonat trest (stát dožadující), na jehož území a v jehož jurisdikci byla tato osoba obviněna nebo pravomocně odsouzena pro trestný čin.

- Materiální a formální prvek extradice
- Prameny vydávacího řízení (smluvní, bezesmluvní)
- Trestné činy vyloučené z extradice (trestné činy politické, vojenské, fiskální, tiskové)
- Zásady extradičního práva (speciality, oboustranné trestnosti, reciprocity, nevydávání vlastních státních občanů)

➤ **Předávání osob mezinárodním tribunálům a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost**

Jde o povinnost státu spolupracovat s tribunály a soudem a přijímat potřebná opatření k vyhledání, vyšetřování a předání osob obviněných z jednání, náležejících do jurisdikce tribunálů.

➤ **Dožádání do ciziny**

Řízení za účelem získání důkazů nebo jiné informace, použitelných v řízení před trestním soudem.

- Dožádání do ciziny
- Dožádání z ciziny

➤ Převzetí a předávání trestního řízení

Forma právní pomoci, jejíž podstatou je žádost jednoho státu o provedení celého dalšího trestního řízení v dožádaném státě.

➤ Průvoz pro účely řízení v cizině

Forma právní pomoci, jejíž podstatou je souhlas dožádaného státu o umožnění průvozu osoby, která je trestně stíhána v jiném státě a je předmětem mezinárodní justiční spolupráce, přes území tohoto státu.

➤ Výkon rozhodnutí v trestních věcech

Forma právní pomoci, jejíž podstatou je uznání cizozemského rozhodnutí, předávání výkonu odsuzujících rozsudků a jiných rozhodnutí, včetně předávání odsouzených.

- Uznávání a výkon cizozemských rozhodnutí
- Převzetí a předání výkonu rozhodnutí

The background of the slide features a large, faint watermark of the seal of the Faculty of Law at Masaryk University Brno. The seal is circular and contains a central figure of a man in a suit, likely a historical figure associated with the university. The text 'UNIVERSITAS MASARYKIANA BRUNNENSIS' is written around the top inner edge of the seal, and 'FACULTAS JURIDICA' is written around the bottom inner edge. The entire slide has a blue background with a subtle grid pattern.

**Mezinárodní justiční spolupráce
v trestních věcech a Evropská
unie**

-
- A. Období před vznikem EU**
 - B. Období od Maastrichtu do Amsterdamu**
 - C. Období od Amsterdamu do Lisabonu**
 - D. Období od Lisabonu**

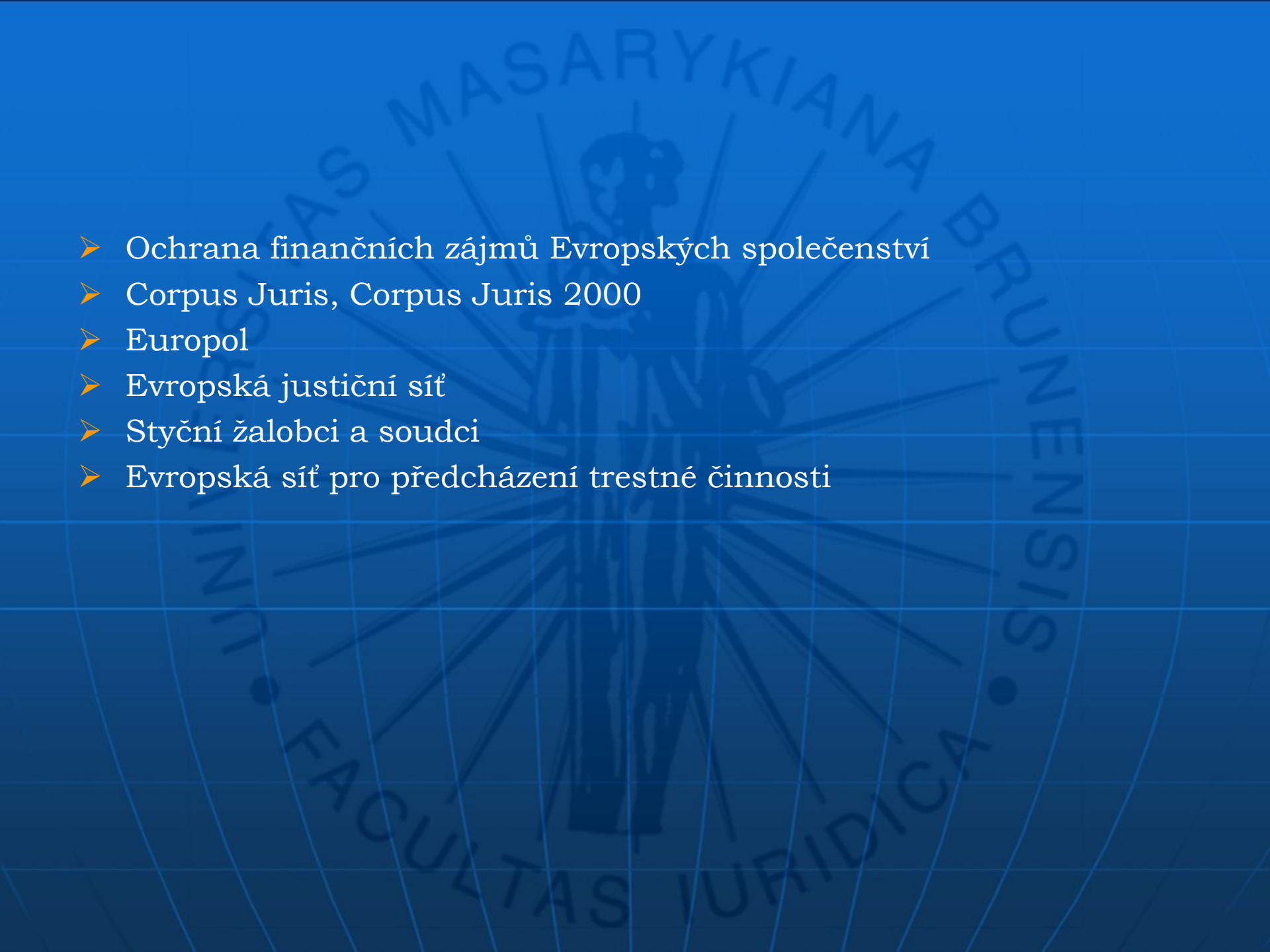
A. Období před vznikem EU

- Vliv Rady Evropy
- Schengenská prováděcí úmluva a jiné nástroje v rámci evropské politické spolupráce
- Rozhodovací praxe Evropského soudního dvora (např. jugoslávská kukuřice)

B. Období od Maastrichtu do Amsterdamu

- Článek K.1 Smlouvy o EU– devět oblastí spolupráce:
 - azylová politika
 - pravidla upravující překračování vnějších hranic členských států a provádění kontrol na nich,
 - přistěhovalecká politika a politika týkající se státních příslušníků třetích zemí,
 - boj proti drogové závislosti,
 - boj proti podvodům v mezinárodním měřítku,
 - justiční spolupráce v občanskoprávních věcech,
 - justiční spolupráce v trestních věcech,
 - celní spolupráce,
 - policejní spolupráce.

-
- Ochrana finančních zájmů Evropských společenství
 - Corpus Juris, Corpus Juris 2000
 - Europol
 - Evropská justiční síť
 - Styční žalobci a soudci
 - Evropská síť pro předcházení trestné činnosti

C. Období od Amsterdamu do Lisabonu

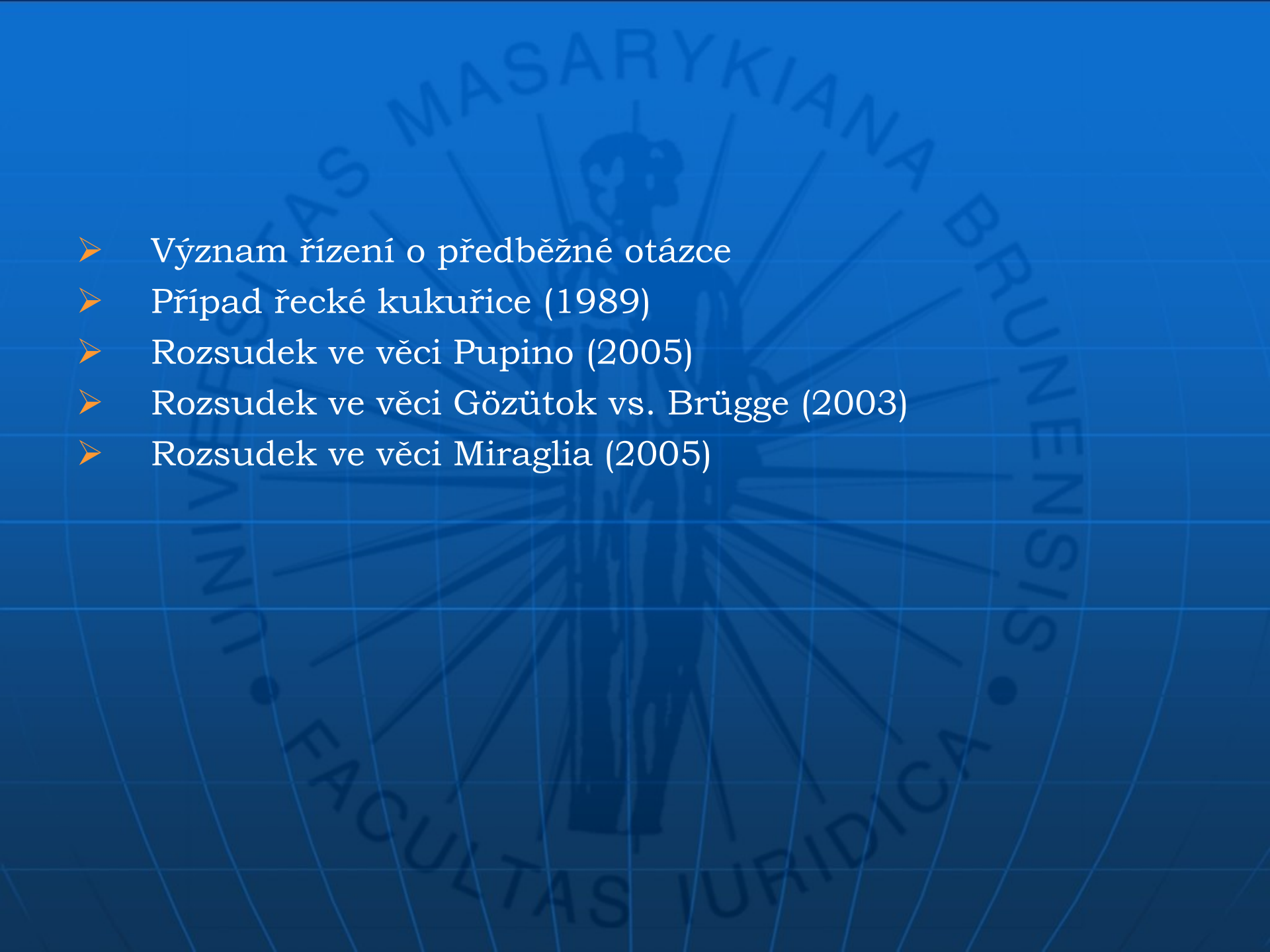
- Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti
- Summit v Tampere
- Společné vyšetřovací týmy
- Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních mezi ČS
- Úloha rámcových rozhodnutí, problematika vzájemného uznávání
- Evropský zatýkácí rozkaz
- Evropský příkaz k výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků EU apod.
- Eurojust
- Haagský program
- Pokusy o přijetí Evropské ústavní smlouvy
- **Lisabonská smlouva**

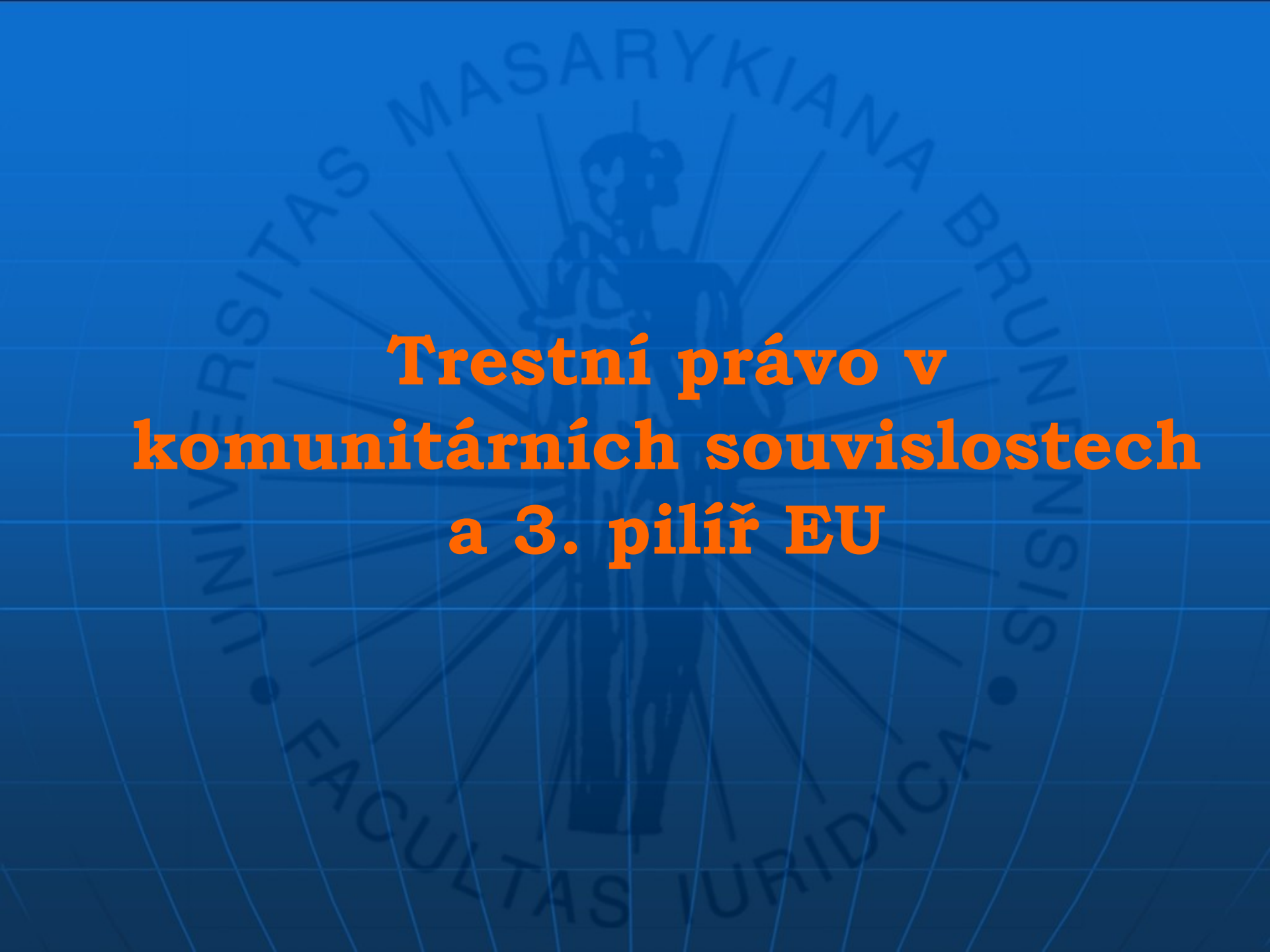
➤ **Formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie**

- Evropský zatýkací rozkaz, Evropský příkaz k výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků EU apod.
- Zvláštní druhy dožádání:
 - Přeshraniční pronásledování
 - Přeshraniční sledování
 - Skryté vyšetřování
 - Dočasné předání do ciziny za účelem provedení procesních úkonů
 - Dočasné převzetí z ciziny za stejným účelem
 - Zajištění a předání věcí
 - Zajištění jiné majetkové hodnoty a zajištění majetku
 - Předběžné zajištění věci
 - Společný vyšetřovací tým
 - Výslech prostřednictvím videotelefonu a telefonu
 - Poskytování informací z Rejstříku trestů

**Rozhodovací praxe
Evropského soudního dvora**

-
- Význam řízení o předběžné otázce
 - Případ řecké kukuřice (1989)
 - Rozsudek ve věci Pupino (2005)
 - Rozsudek ve věci Gözütok vs. Brügge (2003)
 - Rozsudek ve věci Miraglia (2005)

**Trestní právo v
komunitárních souvislostech
a 3. pilíř EU**

Základní pojmy

- Europeizace práva – proces, v němž se v určité právní oblasti projevuje vliv evropského práva (komunitárního a unijního práva) na právní řády členských států.
- Europeizace trestního práva
- Harmonizace
- Asimilace
- Kooperace
- Vzájemné uznávání

Evropská společenství a Evropská unie

- **Evropská společenství (ES) – v současnosti tvoří:**
 - **Evropské společenství** (původně Evropské hospodářské společenství)
 - **Evropské společenství atomové energie** (Euratom)
 - Obě mezinárodní organizace vznikly na základě Římských smluv z 25. 3. 1957 – platnost smluv je na dobu neurčitou.
- Evropská společenství (ES) – dříve – **do 23. 7. 2002:**
 - Evropské společenství
 - Evropské společenství atomové energie
 - **Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)** – založené Pařížskou smlouvou z 18.4.1951 – platnost smlouvy do 23.7.2002

- **Evropská unie** (EU) – zřízena Maastrichtskou smlouvou (Smlouvou o EU) ze 7. 2. 1992.
 - nejde o mezinárodní organizaci
 - nemá právní subjektivitu
 - jde o svazek 3 pilířů:
 - I. pilíř – Evropská společenství – institucionální základ EU
 - II. pilíř – společná zahraniční a bezpečnostní politika
 - III. pilíř – spolupráce v oblasti justice a vnitra

Evropské právo do Lisabonu

1. Právo Evropských společenství (tzv. komunitární právo):

- Primární právo
- Sekundární právo

2. Právo Evropské unie (tzv. unijní právo)

- Primární právo
- Sekundární právo
- Externí smlouvy
- Právní zásady

Právo Evropských společenství (komunitární právo)

➤ **primární právo:**

- akty členských států, zahrnující zakládací smlouvy a smlouvy, které je mění a doplňují

➤ **sekundární právo:**

- Nařízení
- Směrnice
- Rozhodnutí
- Doporučení
- Stanovisko
- Externí smlouva
- Judikatura Evropského soudního dvora a Soudu první instance
- Právní zásady

- **Přímý účinek** komunitárního práva
 - Vnitrostátní subjekt se může přímo dovolávat přímo účinné normy, která existuje mimo rámec vnitrostátního práva, a soudní nebo jiný státní orgán je povinen tuto normu na vztahy vůči jednotlivcům bez dalšího aplikovat.
- **Přednost** komunitárního práva
 - Projevuje se pouze při rozporu konkrétní normy komunitárního práva, která má přímý účinek, s konkrétní normou vnitrostátního práva.

Právo Evropské unie (unijní právo)

- **Primární právo** – akty členských států, zahrnující ta ustanovení Smlouvy o EU, která pouze nemění či nedoplňují zakládací smlouvy společenství
- **Sekundární právo** – akty orgánů EU
- **Externí smlouvy**
- **Právní zásady**

Evropské právo, trestní právo a mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- **Období do založení EU** (do 1. 11. 1993 – vstup Smlouvy o EU v platnost)
- **Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost**
- **Období od vstupu Amsterdamské smlouvy do Lisabonu**
- **Období od Lisabonu**

Období do založení EU

- Justiční spolupráce se uskutečňovala mimo ES jako:
 - **mezivládní spolupráce** – úmluvy o evropské politické spolupráci mající povahu smluv mezinárodního práva veřejného
 - byly utvářeny **pracovní skupiny**
 - vydávání různých **nepojmenovaných nástrojů** – rezoluce Rady, závěry Rady, akt Rady, atd.
- Tzv. **Schengenské dohody, Schengenská prováděcí úmluva.**

Období od založení EU do vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost

- **Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva)** – platnost od 1. 11. 1993:
 - cílem je rozvoj těsné spolupráce v oblasti justice a vnitra (tedy III. pilíř EU)
 - Výslovně upravila druhy právních nástrojů III. pilíře – akty Rady EU:
 - Společné postoje
 - Společné postupy (akce)
 - Úmluvy
 - Patření k uskutečnění společného postupu
 - Opatření k provedení úmluv
- **Úmluva o ochraně finančních zájmů ES** z 26. 7. 1995 a její protokoly
- **Úmluva o zjednodušeném vydávacím řízení mezi státy EU** z 10.3.1995
- **Společný postup o vytvoření Evropské justiční sítě** z 29. 6. 1998

Období od vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost do Lisabonu

- **Amsterdamská smlouva** – platnost dne 1. 5. 1999 – významný posun v oblasti trestního práva – do III. pilíře náleží pouze policejní a justiční spolupráce v trestních věcech
 - Změny v právních nástrojích III. pilíře:
 - Společné postoje
 - Rámcová rozhodnutí
 - Rozhodnutí
 - Úmluvy
 - Opatření, která jsou nezbytná k provedení rozhodnutí na úrovni EU
 - Opatření k provedení úmluv

- **Akční plán Rady a Komise** o nejlepších způsobech provádění ustanovení Amsterdamské smlouvy o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti
- **Závěry předsednictva zasedání Evropské rady v Tampere**
- **Rámcové rozhodnutí Rady o evropském zatýkacím rozkazu** a o postupech předávání mezi členskými státy (2002/582/SVV)
- **Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních** mezi členskými státy EU ze dne 29. 5. 2000
- **Rozhodnutí Rady o zřízení Eurojustu** za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti ze dne 28. 2. 2002, atd.

- Smlouva o Ústavě pro Evropu (též euroústava, evropská ústava, evropská ústavní smlouva) měla být základním dokumentem Evropské unie, který by jakožto jediný text nahradil dosavadní systém několika smluv.
- Konečnou podobu ústavy dojednala mezivládní konference, která v červnu 2004 ústavu přijala.
- Ke slavnostnímu podpisu všemi 25 členskými státy EU a 3 kandidáty (Bulharsko, Rumunsko, Turecko) došlo 29. října 2004 v Římě.
- V případě bezproblémové ratifikace v členských státech měla ústava vejít v platnost 1. listopadu 2006.
- Po dvou zamítavých referendech o přijetí euroústavy ve Francii a Nizozemsku (květen, červen 2005) se Evropská rada rozhodla odložit další proces ratifikace.

-
- Euroústavu neratifikovaly:
 - Česká republika, Dánsko, Francie, Irsko, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Spojené království, Švédsko
 - **Lisabonská smlouva**

The background features a large, faint watermark of the seal of the Faculty of Law at Masaryk University of Brno. The seal is circular and contains a central figure of a man in a suit, surrounded by the Latin text 'UNIVERSITAS MASARYKIANA BRUNNENSIS' and 'FACULTAS IURIDICA'.

Zneužívání evropských fondů

Praktické důvody ochrany finančních zájmů ES

- Rozpočet ES stále roste – velká míra přerozdělování » obohacování se, zneužívání a plýtvání na úkor prostředků ES
- Rozpočet ES pro rok 2005 – 106,3 mld €
- Odhad Účetního dvora – 10% fondů ES je užíváno v rozporu s evr. předpisy a 1 – 2 % příspěvků z těchto fondů je získáno podvodným způsobem (podle Komise 1 - 4 %)
- Útoky na evropskou měnu – padělání Eura

Nesrovnalosti a podvody ve vztahu k rozpočtu ES

➤ příjmy

- daňové a celní podvody,
- pašování,
- nedodržení dovozních kvót,
- záměna zboží a jeho kvality,
- zneužití vnitřních celních preferencí,
- antidumpingová opatření apod.

➤ výdaje

- přímá pomoc státům a regionům,
- podpora vývozu,
- výdaje na společnou agrární politiku,
- subvencovaný vývoz,
- vývozní kvóty,
- subvencované ceny,
- restrukturalizace,
- cestovní náklady pracovníků ES,
- přímé výdaje na společné politiky – vzdělání, výzkum, energetika, ochrana ŽP, sociální politika

Základní pojmy obsažené v právu Evropských společenství

- Finanční zájmy ES
- Nesrovnalost při nakládání s prostředky pocházejícími z rozpočtu ES
- Podvod poškozující finanční zájmy ES

Právní a institucionální rámec ochrany finančních zájmů

- Počátky
- 80. léta
- Maastrichtská smlouva, PIF Convention 1995 a protokoly 1996, 1997
- Amsterodamská smlouva
- Evropská ústavní smlouva
- Úvahy „de lege ferenda“ – Corpus Juris, Corpus Juris 2000, Projekt Evropského prokurátora, atd.
- Sekundární právo
- Shrnutí

Evropský úřad pro potírání podvodů (OLAF)

- na základě **usnesení Rady č. 88/376** v roce 1998 vznikl Úřad pro koordinaci opatření k boji proti podvodům (**UCLAF**)
- **rozhodnutí Komise ze dne 28. 4. 1999 č. 1999/352** o zřízení Evropského úřadu pro boj proti podvodům (OLAF)

➤ **nezávislost a organizace OLAF**

- v čele stojí **Generální ředitel**, jmenovaný Komisí v součinnosti s EP a Radou a po kladném stanovisku dozorčího výboru na dobu 5 let, max. dvě funkční období
- Úřad vykonává **vyšetřovací pravomoci** naprosto **nezávisle**, při výkonu těchto pravomocí nemůže vyžadovat, ani přijímat od EK či jiného orgánu (evropského nebo národního) žádné pokyny. Pokud Komise přijala opatření, které zasahuje do činnosti Úřadu, může Ředitel podat stížnost k ESD
- **dozorčí výbor** – vykonává pravidelnou kontrolu a sledování vyšetřovacích funkcí Úřadu, tvořen 5 osobami nezávislými na orgánech ES + 5 náhradníky

Organizace a struktura OLAF

OLAF ORGANIZATION CHART

- Principal Adviser
F. Postica
- Adviser
Co-ordination with International Organizations
P.L. Roberts (act.)
- Adviser
Anti-corruption
W. Hetzer (act.)

Director-General
G. KESSLER
Director of OLAF

- Assistant "Policy"
Assistant "Operations"
C. Arwidi
M. Pecoraro
- Spokesman
P. Borkovec

- Supervisory Committee**
- President *P. Strömberg*
Members
D. R. Theato
R. Wright
K. Györgyi
L. López Sanz-Aranguez
- Secretariat**
HoU: *I. Jegouzo*

Directorate A
Investigations & Operations I
T. CRETIN

Adviser
Case & Board Management A
.....

Unit A.1
Internal Investigations:
European Institutions
M. Wasmeier

Unit A.2
Internal / external Investigations:
EU Bodies
P. Ullmann (act.)

Unit A.3
Direct Expenditure & External Aid
A. Buttice

Unit A.4
External Aid
V. Kirov

Directorate B
Investigations & Operations II
I. WALTON-GEORGE

Adviser
Case & Board Management B
.....

Unit B.1
Agriculture
E. Weyns

Unit B.2
Customs I
D. Murphy

Unit B.3
Customs II
A. Rowan

Unit B.4
Structural Measures
J. Sweeney

Directorate C
Operational & Policy Support
Y. XENAKIS (act.)

Adviser
Judicial Cooperation
J. Gonzalez-Herrero Gonzalez

Unit C.1
Judicial & Legal Advice
U. Stiegel (act.)

Unit C.2
Fraud Prevention & Intelligence
J. Khouw

Unit C.3
Mutual Assistance & Intelligence
L. Smeets (act.)

Unit C.4
Operational Intelligence
M. Makela

Unit C.5
EURO Protection;
Hercule & Pericles Programmes
Y. Xenakis

Directorate D
General Affairs
N. ILETT
Deputy Head of the Office

Unit D.1
Spokesman, Communication & Public Relations
P. Borkovec

Unit D.2
Legal Affairs
M. Kaduczak

Unit D.3
Inter-institutional & External Relations
M. Hofmann

Unit D.4
Corporate Planning & Policy
L. Kuhl

Unit D.5
Administration & Human Resources
H. Spitzer

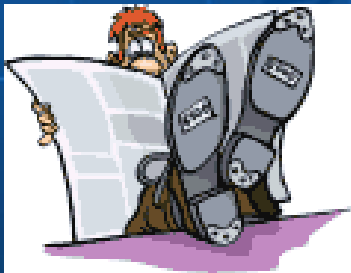
Unit D.6
Budget
JP. Lienard

Unit D.7
Training
P. Borkovec (act.)

Unit D.8
Information Services
H. Sonnberger

➤ **působnost OLAF – vykonává pravomoci Komise:**

- vnější správní vyšetřování
- vnitřní správní vyšetřování
- pomoc a koordinace ve vztahu k členským státům
- rozvíjení koncepce boje proti podvodům
- další operativní činnosti

- **výsledky vyšetřování** úřadu OLAF – čl. 9 nařízení č. 1073, 1074/99
- Závěrečná zpráva o vyšetřování
 - Výroční zpráva

- **OLAF** je orgánem administrativního typu bez pravomocí v trestněprávní oblasti, ale jeho ambice do této oblasti stále více směřují:
- navazuje úzké kontakty s EUROJUSTem
 - buduje síť kontaktních bodů v čl. státech ES (AFCOS), mezi něž náleží i orgány činné v trestním řízení
 - oprávnění navrhopvat legislativní opatření (nyní zejm. v oblasti ochrany měny EURO)
 - hnací motor projektu Evropského prokurátora
 - koordinace trestních řízení s intrakomunitárním prvkem

Děkuji za pozornost.